

Олександр Олесь

Розминутися з поезією Олександра Олеся молодій людині просто не можливо.

Як жоден інший поет, Олександр Олесь у своїй творчості зумів схвилювано, піднесено й красиво передати стан душі закоханої людини, мабуть, тому, що кохання зробило його поетом. Дев'ятилітнім, він закохався у дівчинку Тетяну. Оце перше почуття, наплив щемливих, невідомих досі емоцій та передчуттів пробудив у хлопця поетичний дар.

Олександр Олесь.

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь Божий світ сміявсь, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя муки,
І задзвеніли в серці муки,
І розітнувсь мій перший спів...

Із великого і щирого кохання народився і літературний псевдонім поета. Олесь – цим ніжно-пестливим ім'ям називала Олександра Івановича Кандибу його майбутня дружина, а – тоді ще наречена Віра Свадовська. Було це влітку 1906 року у Ялті. Олександр Кандиба саме готував до друку свою першу поетичну збірку “З журбою радість обнялась”.

Те ім'я, що мені дала Ти
У дні, осяяні Тобою,
У сні і вільне і крилате
Літа і в'ється наді мною.
Його прийму я в свою душу,
Зіллю з своєю кров'ю...

Після виходу збірки, яка стала одразу популярною, поет писав до дружини: “Чи ти думала, що наша книжка буде мати такий успіх, а ім'я дане Тобою, зробиться символом кохання?”

Отже, познайомимося ближче з поетом, якого називають українським Петраркою.

1878 рік дав Україні трьох поетів, котрі стали лідерами нового літературного покоління, що переорієнтувало письменництво з народницьких світоглядних засадах на сучасніші (модерні): в Україні австрійській народились Петро Карманський та Василь Пачовський; в Україні російській – Олександр Кандиба (Олександр Олесь). Ці імена символізують два крила українського модернізму – галицьке й наддніпрянське. Олександр Іванович Кандиба (Олександр Олесь) народився 5 грудня 1878 року на

Сумщині, у містечку Білопілля. Раніше воно називалося Крига, за “крижанками” – промислом місцевих чинбарів.

Популярності молодого поета сприяла дивовижна легкість, мелодійність та милозвучність його віршів. За кількістю пісень, написаних на поетичні тексти, попереду Олександра Олеся лише Тарас Шевченко.

Під час української революції 1917-1920 рр. Письменник жив у Києві. На власні очі бачив він тріумф і трагедію визвольних змагань. Віршем “Живи Україно...” поет привітав національне відродження, проголошення УНР. Трагічні роки боротьби за незалежність України найважче пережив Київ. За цей час влада у столиці мінялася понад десять разів.

Оесь активно включився в процеси державного будівництва, пером публіциста допомагав поширювати вістки й ідеали української революції. Однак згодом настала пора сумнівів і розчарувань. На очах в Олеся у січні 1918 року загинув від бомби його товариш Костянтин Хороманський, невдовзі з невідомих причин військові УНР розстріляли брата дружини Олеся. Ще одним потрясінням став розстріл більшовиками поета Григорія Чупринки... А згодом припинила своє існування й Українська Народна Республіка. Побачене настільки вразило чутливу душу Олеся, що він 1919 року покинув Україну. Як виявилось – назавжди, хоча виїжджав як дипломат (культурний аташе) УНР до Будапешта.

На еміграції поет кілька років поет жив у Відні, а згодом (1923р.) перебрався до Чехо-Словаччини. Тоді ж з Києва вдалось вирватись дружині поета із 15 літнім сином Олегом.

Нічого не згадує в автобіографії поет про роки, проведені у Відні. Можливо він боявся всюдисущої руки ЧК, адже в голодній Україні періоду воєнного комунізму залишилися рідні, 1021 року Оесь працював у комітеті допомоги голодуючим в Україні, збираючи кошти, харчі та одяг для співвітчизників у більшовицькому “раю”. Олег не міг не відгукнутися на страшну трагедію українського народу. Цей вірш було опубліковано у багатьох газетах на еміграції.

Слухайте!

Слухайте, слухайте крик із безодні,

Нашу молитву гарячу...

Ви, що обідали й ситі сьогодні,

Киньте хоч шкіру собачу!

Землю ми вкрили трупом холодним,

Чорна земля посиніла...

Хліба нам, хліба нам, хліба голодним,

Вашої крові і тіла!

Як? Ви не знали, що впала посуха?
Як? Ви не чули нічого?
Де ж Ваше серце і очі і вуха,
Де ж у Вас крихта людського?!

М'ясо ви! М'яса нам, м'яса нам вволю,
Падло давно ми поїли.
Гляньте! По нашому тихому полю
Всюди розриті могили.

О, порятуйте, бо ми рятувались,
Їли ми кору і глину.
Крови людської із ран напувались,
Мати варила дитину.

Землю укрили ми трупом холодним,
Згляньтесь, о згляньтесь на муки...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним!
Хліба нам, хліба, звірюки!

За участю Олександра Олеся у Відні 1921 року засновано Український Вільний Університет (УВУ), який невдовзі перенесено до Праги. Олександра Олеся Одногосно було обрано першим почесним доктором цього університету.

Кілька років самотнього життя на еміграції у Відні специфічно відобразились у поезії Олеся. Тугу поет часто розвіював у знаменитих віденських кав'ярнях та винних погребках. Тоді у кожній кавярні відвідувачі могли почитати газети, журнали або книжки. Часто кавярні ставали робочим кабінетом поета.

Як згадує Микола Неврлий, Олеся можна було “щодня побачити за склянкою чорної кави, за газетою або над клаптиком паперу з олівцем у руках. Там він написав багато більших і менших творів”.

У Відні Олесь видав книжку ліричних поезій “Чужиною” і збірку сатиричних віршів “Перезва” (під псевдонімом В. Валентін). До останньої увішли твори у жанрі політичної сатири.

Від 1923 року Олесь постійно жив у Чехо-Словаччині, спочатку в містечку Горніх Черношицях, за 15 км. від Праги, а пізніше переїхав з сім'єю до міста Ржевниць, у якому була українська гімназія. Тут виховником працювала дружина поета. Кандиби жили скромно, поза як творчість майже не давала прибутків. Чимало коштів потребувала оплата навчання сина Олега у Карловому університеті. 1928 року Олег Кандиба захистив дисертацію на звання доктора слов'янської археології, працював науковим співробітником Чеського Національного Університету. Як згадує Микола Неврлий, “він часто бував у наукових відрядженнях у Балканських країнах, кілька семестрів викладав у Гарвардському університеті в Америці. А туди

запрошували найавторитетніших учених. До того він був ще й поетом, хоч належав уже до іншого “стилю”, ніж його славетний батько. Відомим він став – під псевдонімом Олег Ольжич – як талановитий поет і борець-підпільник з нацизмом та більшовизмом. У роки Другої світової війни Ольжич був заступником голови проводу ОУН (А. мельника). На окупованих німцями територіях України Ольжич керував антифашистською боротьбою. У травні 1944 року його заарештувало гестапо на конспіративній квартирі у Львові. Поета-борця запроторили у концтабір Заксенхаузен. 6 липня його закатували.

Трагічна звістка про смерть улюбленого сина глибоко вразила О.Олеся. Він смертельно захворів і невдовзі, 22 липня 1944 року, помер. “На похорон Олеся прийшло багато людей – українців, чехів, словаків, білорусів, болгар, сербів, росіян.” Могила Олександра Олеся – на Ольшанському цвинтарі у Празі, недалеко від могили іншого українського поета, Спиридона Черкасенка.

